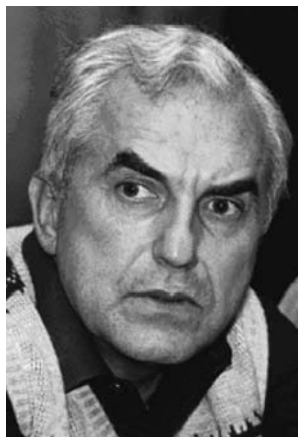

Žilka Tibor hetvenedik születésnapjára

A jubileumnak tekinthető születésnapok kapcsán óhatatlanul felmerül a számvetés igénye: az életút fontos mérföldkövéhez érkezett ember akaratlanul is visszapillant mindarra, amit megélt és elért, túlélte és elviselt. S ha esetleg el is hessegetné a múlthoz kapcsolódó gondolatokat, rendszerint akadnak valakik – családtagok, barátok, munkatársak, ismerősök –, akik nem hagyják, hogy ama mérföldkőre ügyet se vetve, közönyös arccal tovább lépdeljen.

Mi persze nem azért idézzük fel Žilka Tibor eddigi pályafutását, hogy újabb és újabb születésnapjára önrreflexiókra készítsük, hanem annak az egyszerű – de a jubiláns számára nem feltétlenül örömdolog – ténynek az okán, hogy napjaink e jeles irodalomtudósa január 29-én betöltötte hetvenedik életévét.

Žilka Tibor a lévai járáshoz tartozó Paláston látta meg a napvilágot; gyermekkorra teljes egészében Dél-Szlovákiához kötődik. Általános és középiskolai tanulmányait Ipolyságon végezte, az 1957-ben letett érettségi vizsga után pedig Pozsonyban a Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karának magyar–szlovák szakán folytatta az ismerkedést az irodalom és a nyelvészet világával. Nem érdektelen megemlíteni, hogy 1961-ben egy szemesztert a prágai Károly Egyetem Bölcsészettudományi Karán végzett el, s itteni tartózkodása alatt a strukturalizmus és a Prágai Nyelvészeti Iskola élvonalbeli reprezentánsának, az esztétika és az irodalomelmélet kiváló tudósának, Jan Mukařovskýnak (1891–1975) az előadásait is hallgatta. Tanulmányait 1962-ben fejezte be, de már 1961-től a Nyitrai Pedagógiai Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének oktatója volt. Hét év múlva, 1968-ban bölcsészdoktori címet (PhDr.) szerzett, 1969-ben pedig szerepet vállalt az ugyancsak nyitrai Irodalomkommunikációs Intézet megalapításában. A tudományos kutatás és műhelye a későbbiekben nemzetközi hírnévre tett szert, s ehhez Žilka Tibor munkássága is jelentősen hozzájárult. A hatvanas–hetvenes években a stilisztika kérdései álltak érdeklődése homlokterében; első, 1973-ban megjelent kötete, *A stílus hírértéke* is ehhez a szakterülethez kötődik. Ugyancsak 1973-ban szerezte meg a Szlovák Tudományos Aka-

démia Nyelvtudományi Intézetében a nyelvtudományok kandidátusa (CSc.) fokozatot. Pályája sikeres kibontakozását 1974-ben egy újabb figyelemre méltó könyv, a *Stilisztika és statisztika* tanúsította. Az 1976-os évtől az egyetem szlovák tanszékén folytatta a stilisztika oktatását, két év múlva pedig közreadta harmadik, ismét magyar nyelvű könyvét, a *Poétikai szótárt*, amely hatékonyan segítette a tanárok, a diákok és az irodalom iránt behatóbban érdeklődő olvasók tájékozódását az irodalomelmélet és a stilisztika fogalmainak világában. A szerző a következő években műfordítóként is hallatott magáról: 1980-ban az ő tolmácsolásában látott napvilágot az ismert hungarológus, Rudolf Chmel *Két irodalom kapcsolatai* [Literatúry v kontaktoch] című kötete, valamint Anton Popovič kiemelkedő jelentőségű munkája, a *Műfordítás elmélete* [Teória umeleckého prekladu]. A nyolcvanas évek elején Anton Popovičsal, Peter Zajaccal és Peter Libával együtt társszerzőként jegyezte az *Interpretácia umeleckého textu* [A művészi szöveg értelmezése, 1981] című, rendkívül kedvező visszhangot kiváltó kötetet.

Žilkát 1984-ben docenssé nevezték ki, s ugyanebben az évben első szlovák nyelvű kötetével, a *Poetický slovník* [Poétikai szótár] címet viselő munkával is színre lépett. A cím és a téma azonos volt az 1977. évi könyvével, a siker pedig még nagyobb: a mű 1987-ben bővített és átdolgozott kiadásban is megjelent, szerzője pedig a következő évben megkapta a Tatran Kiadó díját. Az ekkor már neves irodalomtudósnek számító Žilka Tibor a következő években szlovákul írta a könyveit: *Téma a štýl v postmodernizme* [Téma és stílus a posztmodernizmusban, 1991], *Text a posttext* [A szöveg és az utószöveg], 1995], *Od moderny k postmoderne* [A modernizmustól a posztmodernizmusig, 1997], *Postmoderná semiotika textu* [A szöveg posztmodern szemiotikája, 2000], *(Post)moderná literatúra a film* [(Poszt)modern irodalom és film, 2006]; *Vademecum poetiky* [A poétika vademecuma, 2006]. Miként a címek is jelzik, érdeklődése a stilisztikán és a poétikán túl a posztmodern irodalom meglehetősen szerteágazó problémakörére, a szemiotikára, a narratológiára, valamint az irodalmi művek és a film kapcsolatának elemzésére is kiterjedt. (Ez utóbbi témakör kutatását azért is méltánylandónak tartjuk, mert a bölcsész-értelmiségiek körében különös módon még ma is elég gyakran találkozunk azzal a régóta tarthatatlan felfogással, mely szerint a film valamiféle „alacsonyabb rendű” művészet az irodalomhoz képest, és az irodalmi alkotások filmvászonra való átültetése mindig kétes és valószínűleg eleve kudarca ítélt vállalkozás.) Pedagógiai és tudományos munkájának egyértelmű elismerését jelentette, hogy 1994-ben a nyitri egyetem professzorává nevezték ki. Hírneve, elismertsége korántsem korlátozódik szülőföldjére: tanulmányai, cikkei, esszéi Lengyelországban, Csehországban, Jugoszláviában, Magyarországon, Ausztriában, Németországban, Olaszországban, Észtországon és Hollandiában is napvilágot láttak; előadóként pedig számos külföldi egyetemen és tudományos intézményben megfordult – többek között Varsóban, Berlinben, Lyonban, Bécsben, Grazban, Bernben, Szegeden, valamint olyan, sokáig s bizonyos értelemben talán még most is hazainak számító városokban, mint Prága, Olmütz (Olomouc) és Brünn. A oktatói munkában és a tudományos kutatásban is fáradhatatlannak bizonyuló Žilka Tibor energiájából arra is futotta, hogy 2000-ben a brünni Masaryk Egyetemen megvédje nagydoktori értekezését – ettől kezdve a „tudományok doktora” (DrSc.) titulus illeti meg.

Žilka Tibor jelenleg a dicső emlékezetű hittérítőről, Konstantinról elnevezett nyitri egyetem keretében működő Irodalmi és Művészeti Kommunikáció Intézetének

tudományos munkatársa, sokan azonban elsősorban egy másik feladatkör révén ismerik: 1993 óta a magyarországi Pázmány Péter Katolikus Egyetem vendégtanára, 2003 nyarától pedig professzora. Bár az egyetem központja Budapesten van, Žilka Tibort a Pilis egyik népes településéhez, Piliscsabához köti a munkája, az egyetem bölcsészettudományi kara ugyanis itt, egy kies völgyben épült ki az ezredforduló időszakában. Az ismert szlovákista, Käfer István örökébe lépve 2005-ben ő vette át a cseh, lengyel és szlovák tanszéket magába foglaló Szlavisztika – Közép-Európa Intézet vezetését, s e sorok írásakor is ezt a tisztséget tölti be.

Žilka Tibor a Szlavisztika – Közép-Európa Intézet tanáraként, majd vezetőjeként olyan tekintélyt szerzett munkatársai és a diákok körében, amely nem tudományos fokozatokon és kinevezési dekrétumokon, hanem vonzó tulajdonságain alapul. Őszintesége, nyitottsága, a környezetét alkotó emberek problémái iránti fogékonysága éppoly rokonszenvesé tette őt, mint az a tény, hogy vezetőként is megmaradt kollégának, barátnak, olyan embernek, akitől a „parancsnoki” modor rendkívül távol áll. A jó néhány bölcsészkaron mindmáig érvényre jutó, a képzést jószerivel csak a klasszikus irodalomtudományi és nyelvészeti diszciplínákra alapozó, áporodottan konzervatív felfogással szemben a komplex műveltség eszményét képviseli, ami nem jelent se többet, se kevesebbet, mint hogy a hallgatók az általuk választott ország kultúrájának minden aspektusát s magát az országot is alaposan megismerhetik. Az órákon egyaránt szó esik Csehország, Lengyelország és Szlovákia társadalmi-politikai életéről, színház- és filmtörténetéről, a populáris kultúráról (horribile dictu: a rockzenéről), a közép-európai és egyetemes kontextusok mibenlétéről – gyakorlatilag mindenről, melynek révén a diákok valóban bohemistákká, polonistákká, szlovakistákká válhatnak. Arról pedig, hogy intézetvezetőjük és professzoruk kivételes tudású, nemzetközi rangú szaktekintély, éppoly hamar meggyőződhetnek, mint arról, hogy az értelmiségi legrokonszenvesebb típusát testesíti meg: a világ s a lét minden jelensége iránt nyitott, eleven szellemű, a kiválasztottság és a (vélt) szellemi felsőbbrendűség rendszerint elviselhetetlen sznobizmussal párosuló gőgjét hárból sem ismerő embert.

Talán nem fölösleges megjegyezni, hogy a fentebb elmondottak hosszú idő személyes tapasztalatán alapulnak: jelen sorok szerzője egy évtizeden át Žilka Tibor kollégája, három évig pedig a beosztottja volt a piliscsabai szlovák tanszéken.

Aki találkozik a meghökkentően fürge mozgású, életét változatlanul „örökmozgóként” élő, eszmecserére, vitára mindig kész Žilka professzorral, joggal vélheti úgy, hogy az írásunk elején említett életrajzi adat téves. Csakhogy nem az, így hát írásunkat nem zárhatjuk mással, mint egy jókívánsággal: Isten éltesse Tanár Úr!

G. Kovács László